

Mondelinge taal in groep 1-2

Gesprekken

TAKEN

Op 4-jarige leeftijd zijn de meeste kinderen al redelijk in staat gesprekken te voeren. Ze hebben ervaring in het vertellen van wat ze zien en wat ze hebben meegemaakt. In groep 1/2 bouwen ze voort op kennis die ze al hebben opgedaan. Ze voeren veel spontane gesprekken waar op een natuurlijke manier aanleiding voor is. Als leerkracht ben je gericht op op het stimuleren van dergelijke spontane gesprekken tijdens het spelen van kinderen, het uitvoeren van taken, maar ook op momenten als ze binnenkomen, omkleden, eten en naar buiten gaan. Je staat daarin model voor de kinderen, je bent nieuwsgierig, toont oprechte interesse in de kinderen en grijpt gelegenheden voor gesprekken zo veel mogelijk aan.

Gesprekstakingen in groep 1/2 zijn **deelnemen aan discussie en overleg** en **informatie uitwisselen**. Deze gesprekken zijn voor veel kleuters nieuw. Anders dan spontane gesprekken met andere kinderen of de leraar, komen kinderen op school vaak voor het eerst met dit soort gesprekstakingen in aanraking. Daarom besteed je er expliciet aandacht aan en geef je leerlingen tijd om eraan te wennen. Deelnemen aan discussie en overleg en informatie uitwisselen komen zowel *gepland* als *ongepland* voor. Tijdens ongeplande discussies bespreken kleuters bijvoorbeeld waarom Kim toch echt ook mee moet doen als 5e kind in de poppenhoek terwijl er maar 4 kinderen in mogen. Of ze wisselen bijvoorbeeld informatie uit over de beste manier om autootjes over de vensterbank te laten rijden.

Leerdoelen *Deelnemen aan discussie en overleg*

Leerlingen leren:

- te discussiëren over het oplossen van een probleem of over een gebeurtenis op school
- verkennende gesprekken te voeren
- gesprekken te voeren over **filosofische vragen**
- te overleg over (spel) activiteiten
- activiteiten te evalueren
- te reageren op elkaars ervaringen
- verhalen na te spelen

Voorbeelden zijn:

- Discussiëren over een probleem en hoe ze dat eventueel kunnen oplossen, zoals:
 - over hoe ze speelgoed kunnen opruimen zodat het wél allemaal in de kist past.
 - over hoe iets werkt, zoals hoe je een bouwwerk van blokken steviger kunt maken of hoe een apparaat werkt.
 - over waarom je een lekke band krijgt als je over glas fietst, en niet als je over een steentje fietst.
- Discussie over iets op school, bijvoorbeeld of je wel of niet buiten kunt spelen als het regent.
- Centrale gesprekken over onderwerpen die de hele groep aangaan, zoals een verkennend gesprek over de beste manier om een hoek in het lokaal in te richten, over welke kleren ze het beste kunnen aantrekken op een kabouterfeest, of een filosofisch gesprek ('Kunnen vissen verliefd zijn?').

- Overleg in kleine groepjes, bijvoorbeeld over welk spel ze gaan doen of de rolverdeling in een spel.
- Gesprekken waarin leerlingen praten over elkaars werk, bijvoorbeeld wat ze van elkaars tekening vinden of napraten over een gezamenlijke activiteit.
- Gesprekken waarin ze reageren op elkaars ervaringen.
- Gesprekken in spelvorm, bijvoorbeeld het naspelen van een verhaal of prentenboek of raadspelletjes.

Leerdoelen *Informatie uitwisselen*

Leerlingen leren:

- elkaar te helpen en iets uit te leggen
- nieuwe (schoolse) inhoud uit te wisselen
- te praten over een prentenboek, verhaal, eigen werk
- te praten over dagelijkse gebeurtenissen en gevoelens
- een kort gesprek te voeren met de leerkracht

Voorbeelden zijn:

- Situaties waarin leerlingen elkaar helpen en elkaar uitleggen wat ze moeten doen of hoe ze een bepaalde taak moeten uitvoeren, bijvoorbeeld hoe je een letter schrijft.
- Gesprekken waarin nieuwe inhoud aan de orde komen, bijvoorbeeld nieuwe woorden, de telrij of hoe je lengte of snelheid kunt meten.
- Een inleidend gesprek bij een **nieuw thema** (wat weten we er al van?) of gesprekken over dagelijkse gebeurtenissen in de klas of thuis.
- Gesprekken tijdens en na het interactief voorlezen van prentenboeken, waarin ze de gebeurtenissen in het boek en hun ervaringen ermee bespreken.
- Praten over gevoelens.
- Leraar-leerlinggesprekken: In groep 1/2 gaat het vaak om informatie die je als leerkracht vraagt van de leerling, bijvoorbeeld over het persoonlijk welbevinden of over de prestaties. Daarnaast kan het gaan om kennisopbouw, bijvoorbeeld het geven van extra uitleg bij een opdracht.

De gesprekken vinden plaats in verschillende samenstellingen: in een grote of kleine kring, in kleine groepjes of tweetallen, en 1-op-1 tussen leraar en leerling. Jij als leerkracht bepaalt welk gesprek het meest geschikt is voor het doel dat je ermee wilt bereiken. In groep 1/2 ben je bij de meeste gesprekken aanwezig. Je legt uit hoe een gesprek verloopt en doet het ook voor. Je past soort en hoeveelheid eigen inbreng aan het verloop van het gesprek aan. Je biedt de kinderen veel ruimte om zelf te praten door hen tijd te geven na te denken en door uitdagende en prikkelende vragen te stellen. De verschillende gesprekken komen regelmatig voor, zodat leerlingen ermee bekend raken. Gesprekken over wat kinderen bezighoudt, zijn het vertrekpunt in groep 1/2. Als ze over bekende onderwerpen praten is hun motivatie om iets te vertellen het grootst. Gespreksonderwerpen komen niet alleen van jou, maar ook van de kinderen. De onderwerpen zijn concreet en contextgebonden, zoals een prentenboek of een voorwerp waar ze mee spelen. Ook onderwerpen waar iedereen iets over weet komen aan de orde, zoals wat je weleens eet, hoe je naar school gaat, ziek zijn of wat je lievelingskleren zijn. Ook schijnbaar moeilijke onderwerpen, zoals het klimaat, kunnen gespreksonderwerp zijn in groep 1/2, maar dan wel op het niveau van de leerlingen. Ze praten bijvoorbeeld over hoe koud het in de winter is, waar je dat aan merkt en hoe het komt dat de bomen kaal zijn.

De gesprekken vinden plaats in voor de kleuters vertrouwde en eenvoudige situaties, met gesprekspartners die ze kennen. Het lokaal is zo ingericht dat leerlingen in verschillende hoeken (in kleine groepjes) met elkaar kunnen praten. De aanwezige materialen kunnen leerlingen uitdagen te overleggen of discussiëren. Voorbeelden zijn voorwerpen op een thematafel, bouw- en constructiematerialen, verkleedspullen, meet- en weegmateriaal, prentenboeken, voorwerpen of foto's bij een thema, tekeningen en foto's die de leerlingen zelf hebben gemaakt, een prikbord met activiteiten, nieuws en verslagen, en spellen en andere speelmaterialen.

TAAKUITVOERING

Leerdoelen *Beurten nemen en bijdragen aan samenhang*

Leerlingen leren:

- elementaire gespreksregels
- gesprekspatronen te bespreken

Hoewel de meeste kinderen als ze op school komen al ervaring hebben met het voeren van gesprekken, hebben leerlingen in groep 1/2 veel ondersteuning van jou als leerkracht nodig. Ze leren elementaire **gespreksregels**, zoals; *naar elkaar luisteren, stil zijn als een ander praat, wachten tot een ander is uitgepraat als ze iets willen zeggen en het initiatief nemen om zelf iets te zeggen.*

In verschillende gesprekssituaties gelden verschillende regels. Je besteedt aandacht aan de manieren waarop leerlingen kunnen deelnemen aan verschillende soorten gesprekken. Je wijst de leerlingen op de regels, of spreekt ze met hen af. Als een klassikaal gesprek bijvoorbeeld gericht is op instructie, kan de regel zijn dat de inbreng van kinderen inhoudelijk moet aansluiten op het onderwerp. Je zorgt voor de beurtverdeling en vraagt hen hun vinger op te steken als ze de beurt willen. Een gesprek in een kleine groep heeft andere regels. Daarin leren kinderen dat ze eigen initiatieven kunnen nemen. Ze hoeven geen vinger op te steken en niet te wachten tot ze een beurt krijgen, maar laten anderen natuurlijk wel eerst uitpraten. Door uitleg en voorbeeldgedrag laat je als leerkracht zien hoe beurtwisselingen plaatsvinden. Je stimuleert de kinderen om veel te praten en geeft hen ruimte om initiatieven te nemen. Je blijft geregeld even stil om kinderen de gelegenheid te geven na te denken. Gaandeweg kan je je ook terugtrekken uit gesprekken in de kleine kring, zodat leerlingen meer op elkaar leren reageren, i.p.v. steeds gericht te zijn op jou.

Kinderen in groep 1/2 kunnen moeite hebben **samenhang** aan te brengen in gesprekken. Vooral in open uitwisselingsgesprekken willen ze graag vertellen wat ze zelf al in hun hoofd hadden, terwijl dit niet altijd aansluit bij wat de andere kinderen zeggen. Jij probeert de bijdragen van de verschillende kinderen over hetzelfde onderwerp met elkaar te verbinden. Je herhaalt bijvoorbeeld (ook om helder te krijgen wat nog niet zo duidelijk was) wat een leerling zegt, en speelt de beurt door aan een ander leerling: 'Dus jouw nichtje woont in dezelfde straat Nora, en daarom kunnen jullie er lopend naartoe. En hoe is dat bij jou Floris?' Zo leren de leerlingen zich bewust worden van de samenhang tussen verschillende bijdragen.

Je reflecteert met de leerlingen op de beurtwisseling en samenhang in gesprekken. Je denkt hardop over een bepaald gesprekspatroon als daar een logische aanleiding toe is. Je benoemt gesprekspatronen en bespreekt die met de kinderen.

Leerdoelen *Afstemming op het doel*

Leerlingen leren:

- aangemoedigd te worden en ruimte te krijgen om het doel in verschillende gesprekken duidelijk te maken

Als leerkracht zorg je ervoor dat kinderen in groep 1/2 met allerlei gespreksdoelen in aanraking komen: *informatie en meningen uitwisselen, iets nieuws leren, uitleg of instructie geven en volgen, anderen onderhouden of een probleem oplossen*. Kinderen ervaren die doelen tijdens spel en in alledaagse en schoolse taalgebruikssituaties. Een leerling kan bijvoorbeeld zeggen dat hij denkt dat de kleurpotloden in een ander laatje moeten worden opgeruimd als hij ziet dat ze er niet allemaal in passen.

De doelen van de verschillende gesprekken die in de kleuterklas voorkomen, worden door jou zo veel mogelijk expliciet gemaakt. Dat kan vooraf, bijvoorbeeld door samen een plan te maken voor het buitenspelen (*'Zullen we vandaag de fietsjes buiten zetten?'*), of achteraf door samen te praten over hoe een probleem opgelost is (*'We weten nu hoe je het weer goed kunt maken als je ruzie hebt gehad'*).

Bij het reflecteren op gesprekken gaat het er vooral om dat kinderen zich er bewust van worden dat je met gesprekken verschillende doelen kunt hebben. Daarnaast maak je kinderen ermee vertrouwd dat je kunt napraten over een gesprek. Dat doe je als daarvoor aanleiding is. Als een ander kind bijvoorbeeld ineens over een ander onderwerp begint nadat een leerling iets heeft verteld, kan je zeggen: *'Ik begrijp nog niet zo goed wat Paul bedoelt'* of *'Ik wil er eerst graag nog wat meer over weten'*. Zo laat je zien dat je redenen kunt hebben om nog even aan een onderwerp vast te houden, terwijl een ander alweer verder wil met een volgend onderwerp. Je fungeert dus als model, waardoor het voor kinderen geleidelijk vanzelfsprekend en natuurlijk wordt om te praten over of te reflecteren op wat er in een gesprek gebeurt.

Leerdoelen *Afstemming op gesprekspartner(s)*

Leerlingen leren:

- zich bewust te worden van verschil in gesprekspartners
- zich bewust te worden van omgangstaal

Jonge kleuters hebben vaak nog niet echt in de gaten wanneer anderen hen niet begrijpen. Dat hangt voor een deel samen met hun sociaal-emotionele ontwikkeling; ze zijn nog beperkt in staat om zich in de ander te verplaatsen. In de loop van groep 1/2 ontwikkelen ze daar geleidelijk gevoel voor, maar ze zijn dan meestal nog niet in staat om er iets aan te doen. Ze leren bijvoorbeeld te letten op non-verbale signalen bij de toehoorder (lachen bij iets grappigs, verbaasd of niet-begrijpend kijken). Als leerkracht wijs je hier ook op (*'Volgens mij snappen ze het niet en moet je het nog een beetje duidelijker vertellen'*). Ze leren ook beleefdheidsvormen gebruiken, zoals alstublieft en dank u wel.

Leerdoelen *Woordgebruik en woordenschat*

Leerlingen leren:

- (nieuwe) woorden voor concrete zaken
- woorden voor schoolse omgang
- prentenboekwoorden
- woordbetekenis af te leiden

In groep 1/2 vindt voortdurend uitbreiding van de woordenschat en opbouw van betekenisnetwerken plaats. Bij het leren van nieuwe woorden spelen labelen, categoriseren en netwerkopbouw een rol. Kinderen leren dat concrete dingen en gebeurtenissen om hen heen een 'label' hebben en dat er verbindingen bestaan tussen woorden en groepen woorden.

In groep 1/2 kunnen veel nieuwe woorden aan bod komen door te werken met vaste routines zoals het woord van de dag, woorden bij de thematafel of bij een prentenboek en praatplaten. Ook komen veel nieuwe woorden voor tijdens allerlei dagelijkse activiteiten, zoals tijdens het spelen in hoeken of buitenspelen, tijdens het eten en drinken of bij het weggaan. Daarnaast leren kinderen nieuwe woorden door intentioneel woordenschatonderwijs, waarbij jij als leerkracht vooraf woorden selecteert bij een thema, een prentenboek of bijvoorbeeld bij een tv-serie voor kleuters. Bij de woorden die je selecteert, horen ook nieuwe woorden om over taal te praten, zoals klank, grapje of gedicht. Schoolse termen komen bijvoorbeeld voor in een gesprek over dagritmekaarten. Je maakt ook gebruik van de woordkennis die in de klas al aanwezig is: alle kinderen bij elkaar hebben een gevarieerde woordenschat. Je gebruikt die woorden in gesprekken en wijst de andere leerlingen erop.

Leerlingen leren zelf woordbetekenissen af te leiden. Dat doen ze door gebruik te maken van de context, bijvoorbeeld voorwerpen, afbeeldingen, gebaren, een omschrijving in een verhaal of door herkennen van een deel van het woord. Als leerkracht heb je een actieve rol bij het uitbreiden van de woordenschat. Je gebruikt nieuwe woorden tijdens gesprekken, doet voor hoe je woordbetekenissen kunt afleiden en wijst leerlingen erop dat je de betekenis van een woord aan anderen kunt vragen.

Leerdoelen *Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing*

Leerlingen leren:

- vloeiend en verstaanbaar te praten (met hulp van de leerkracht)
- dat aarzelingen, denkpauzes en versprekingen mogen voorkomen

Kinderen die net in groep 1 komen, verschillen in de mate waarin ze vloeiend, verstaanbaar en grammaticaal praten. De vloeiendheid waarmee kleuters praten is nog niet optimaal. Haperingen, herhalingen, pauzes en valse starts komen bij vrijwel alle kleuters voor. Ze hebben bijvoorbeeld zoveel te vertellen, dat ze de juiste woorden even niet kunnen vinden. Door hun enthousiasme komen ze er soms niet goed uit. Ook komen haperingen, pauzes, versprekingen en het corrigeren daarvan voor wanneer ze aan het nadenken zijn terwijl ze praten ('Ik denk ... ja ik denk ... dat Kikker het niet leuk vindt, nee ik denk dat hij boos is, want ... kijk ... hier gaat ie ... nee toch niet'). Feedback (doorgaans impliciet), aanvullingen en vragen van jou en medeleerlingen kunnen helpen om vloeiender te leren formuleren ('Hoe zou het dan komen dat Kikker boos is geworden?').

Als leerkracht heb je een belangrijke taak als het gaat om het verstaanbaar leren praten door leerlingen in groep 1/2. Door op je eigen uitspraak, articulatie, volume en spreektempo te letten, geef je het goede voorbeeld. Leerlingen leren op hun uitspraak te letten en krijgen feedback op hun verstaanbaarheid van jou en ook van elkaar. Ze leren ook bewust te kiezen voor taalvarianten die anderen verstaan, zoals Standaardnederlands in plaats van dialect.

Kinderen denken tijdens het praten niet alleen na over de inhoud, maar ze controleren ook de grammaticale vorm van hun taaluitingen. Dat ze daarbij haperen om te kunnen herformuleren is heel gebruikelijk. Ze leren letten op de grammaticale constructies die ze gebruiken. De ene keer doen ze dat al uit zichzelf, de andere keer doordat jij impliciet feedback geeft, bijvoorbeeld door een grammaticale fout in een zin correct te herhalen en uit te breiden. Als een leerling bijvoorbeeld zegt *'Ik heb dat zelf opgeschrijft'* reageer je met *'O ja, heb je dat helemaal zelf opgeschreven? Wat heb je nog meer opgeschreven?'*

Leerdoelen *Lengte*

Leerlingen leren te luisteren naar:

- een instructie van een paar minuten
- een verhalende tekst, afgestemd op concentratievermogen

De lengte van luisterteksten is in groep 1/2 beperkt tot een paar minuten. Naar verhalen en gedichten kunnen leerlingen iets langer luisteren dan naar instructieve en informatieve luisterteksten, vooral als ze tussendoor mogen reageren op wat ze zoal zien in het prentenboek. Je besteedt aandacht aan verschillen tussen leerlingen en probeert de concentratiespanne op te rekken. Gaandeweg leren leerlingen de aandacht langer vasthouden. Het gebruiken van afbeeldingen, voorwerpen en non-verbale middelen maakt het voor de kleuters wat makkelijker om met aandacht en geconcentreerd te blijven luisteren.

Leerdoelen *Opbouw*

Leerlingen leren te luisteren naar:

- zakelijke (instructieve) teksten met daarin heldere stappen en een lage informatiedichtheid
- verhalen met een eenvoudige structuur, visuele ondersteuning, enkelvoudige zinnen en concrete woorden

Hoewel veel kinderen als ze op school komen al gewend zijn aan het luisteren naar bepaalde teksten, bijvoorbeeld verhalen, is de structuur van luisterteksten in groep 1/2 eenvoudig en herkenbaar. Dat geldt zowel op tekstniveau als op alinea-, zins- en woordniveau. De informatiedichtheid is laag. Herhaling van belangrijke inhoudselementen speelt een belangrijke rol. Dezelfde informatie wordt soms in dezelfde en soms in net iets andere woorden gegeven.

- **Informatieve luisterteksten** zijn nieuw voor de meeste kinderen in groep 1/2. Vooral deze teksten hebben daarom een duidelijk herkenbare opbouw nodig. Eerst wordt het onderwerp genoemd, soms wordt een vraag opgeroepen, gevolgd door informatie, uitleg of het antwoord op de vraag, en de tekst wordt afgesloten met een conclusie. De strekking van de tekst moet eenvoudig te begrijpen zijn en de situatie moet herkenbaar zijn voor de leerlingen.
- **Instructies** zijn voor de meeste leerlingen in groep 1/2 al bekend. Ze herkennen bijvoorbeeld instructies als 'Pak je schoenen alvast' of 'Even wachten met oversteken tot er geen auto meer aankomt'. Instructies bestaan uit aanwijzingen over gedrag, de gang van zaken of over opdrachten die de leerlingen gaan doen. De instructie heeft duidelijk herkenbare stappen, er zijn niet te veel stappen om te onthouden en er zijn niet te veel bijzaken die de aandacht afleiden. Je gebruikt voorwerpen of afbeeldingen bij de instructie en doet de verschillende stappen regelmatig zelf voor. Verwijzingen en verbanden binnen instructies zijn nog eenvoudig en worden expliciet gemaakt ('En als je dat gedaan hebt, moet je daarna ...').

- **Verhalen** die in groep 1/2 worden voorgelezen of verteld, hebben een duidelijke opbouw. Ook al zijn de meeste kinderen al vertrouwd met het voorlezen of vertellen van verhalen, de opbouw van die verhalen moet voor jonge kinderen eenvoudig zijn zodat ze grip krijgen op de structuur van een verhaal. Ze bevatten regelmatig herhalingen, bijvoorbeeld een steeds terugkerende vraag, zodat kinderen wat ze de eerste keer bij het luisteren hebben gemist, de tweede of derde keer wel horen. Er is veel visuele ondersteuning in de vorm van afbeeldingen en voorwerpen. De verhalen hebben één verhaallijn: er is een beginsituatie, er volgt een probleem en uiteindelijk komt er een oplossing. Verhalen voor groep 1/2 hebben een gesloten einde met meestal een goede afloop. Ze worden doorgaans chronologisch verteld. De meeste **gedichten** die worden voorgelezen of voorgedragen, zijn sterk metrisch, met eindrijm als meest voorkomende rijmsoort.

De luisterteksten bevatten **aanwijzingen** voor leerlingen om **verbanden** (bijvoorbeeld de chronologische volgorde) **te kunnen herkennen**:

- **Signaalwoorden**, zoals eerst ..., toen ..., daarna ... om te ... ('Pak eerst de schaar om het blaadje in tweeën te knippen. Als je dat gedaan hebt, dan vouw je het blaadje doormidden. Daarna kun je recht knippen langs de vouw'),
- **Tussenzinnen** van de spreker ('Ik zal jullie nu vertellen waarom het gevaarlijk is om ...')
- **Intonatie en non-verbale informatie** zoals gebaren.

De zinnen zijn kort en eenvoudig, de woorden zijn concreet. De intonatie is duidelijk en herkenbaar voor de leerlingen. Aan de intonatie en stemgebruik is duidelijk te horen of iemand vrolijk is, of het om een vraag of om iets spannends gaat. Onderwerpen van luisterteksten sluiten aan bij het niveau en de interesses van de leerlingen, bij het thema waaraan gewerkt wordt, of bij gebeurtenissen op school of in het nieuws (bijvoorbeeld bij tv-programma's voor kleuters).

TAKEN

Al voordat ze op school komen, zijn de meeste kinderen gewend aan het luisteren naar instructies ('Kom maar aan tafel zitten') en verhalen. In groep 1/2 bouwen ze voort op kennis die ze al hebben opgedaan. Ze luisteren naar instructies, ze luisteren als lid van een live publiek en ze luisteren naar radio en televisie en naar gesproken tekst op internet, **de 3 luistertaken in het referentiekader**.

Leerdoelen *Luisteren naar instructies*

Leerlingen leren te luisteren naar:

- uitleg over activiteiten in de klas

Voorbeelden zijn:

- Luisteren naar gedragsaanwijzingen.
- Luisteren naar uitleg en aanwijzingen, bijvoorbeeld aan de instructietafel, voordat ze een werkblad maken, bij bewegingsspel of een spel dat ze nog niet kennen, instructie terwijl jij stap voor stap voordoet hoe ze iets moeten doen, zoals een blaadje vouwen, of hoe ze een taak op de computer moeten uitvoeren.

Leerlingen luisteren zowel naar klassikale instructies als naar instructies in kleine groepen. Ze kunnen ook elkaar instructie geven, bijvoorbeeld hoe je met constructiemateriaal een brug kunt bouwen.

Leerdoelen *Luisteren als lid van een live publiek*

Leerlingen leren te luisteren naar:

- prentenboeken, verhalen, gedichten, (toneel)voorstelling
- belevenissen van leerkracht of leerlingen
- informatie over concrete onderwerpen
- mening van leerkracht of van ander

Voorbeelden zijn:

- Luisteren naar verhalen die jij, een ander kind of iemand anders vertelt of voorleest, naar gedichten, versjes en liedjes, of toneel in de eigen klas of bijvoorbeeld tijdens een (maand)afsluiting of feestelijke gebeurtenis met de hele school. Het kan ook gaan om het interactief voorlezen van een prentenboek in kleine groepjes.
- Luisteren naar verhalen van jou of een andere leerling over wat die heeft meegemaakt of naar verhalen die verzonnen zijn.
- Luisteren naar informatie en informatieve presentaties van jou of van gasten die in de klas komen of bij wie ze op bezoek gaan. Bijvoorbeeld een vader die veel over treinen weet en daarover komt vertellen, of een leerling uit de bovenbouw die hen rondleidt langs een tentoonstelling van eigen werk.
- Luisteren naar de mening van jou, van elkaar of iemand anders, bijvoorbeeld over een gebeurtenis in de groep.

Leerdoelen *Luisteren naar radio en televisie en naar gesproken tekst*

Leerlingen leren te luisteren naar:

- (educatieve) series of programma's
- digitale prentenboeken, luisterboeken

Voorbeelden zijn:

- Luisteren naar en bekijken van:
 - educatieve programma's
 - filmpjes, bijvoorbeeld over een onderwerp dat te maken heeft met het thema in de klas
 - digitale prentenboeken en luisterboeken
 - onderhoudende programma's, films of series voor hun leeftijd

Leerdoelen *Begrijpen*

Leerlingen leren:

- verschillende tekstsoorten ontdekken: verhaal, instructie, informatie
- persoon, plaats of gebeurtenis in verhaal te herkennen
- een relatie te leggen tussen tekst en afbeelding
- een relatie te leggen tussen tekst en non-verbale ondersteuning
- (begrips)vragen te stellen
- precies te luisteren om instructie te begrijpen

Kinderen ontwikkelen kennis over zakelijke en verhalende luisterteksten. Ze leren die kennis benutten bij het luisteren naar (en bekijken van) teksten. Sommige tekstsoorten begrijpen ze meteen. Als je alle kinderen een blaadje geeft, het blaadje in je handen duidelijk aan de klas laat zien, en begint met ‘We gaan een doosje vouwen’, dan snappen kinderen wel dat het een instructie is waar ze naar luisteren en dat je goed moet letten op wat je achtereenvolgens moet doen. Bij een gedicht met rijm is het (na een eerste uitleg) vaak na een paar regels al duidelijk dat het om een gedicht gaat. Maar bij andere genres of tekstsoorten is dat niet altijd meteen duidelijk: hoe kun je bijvoorbeeld weten of iemand iets vertelt omdat hij het zelf interessant vindt of omdat hij jou graag iets wil leren en je dus moet onthouden wat hij zegt? Door regelmatig naar verschillende tekstsoorten te luisteren, leren kinderen die herkennen en raken ze ermee vertrouwd. Ze leren hun manier van luisteren afstemmen op de tekstsoort, en kunnen gericht luisteren. Kinderen ontwikkelen zo ook basale kennis over **tekststructuren**, bijvoorbeeld dat dingen in een bepaalde volgorde gebeuren en dat je die volgorde kunt herkennen in een tekst waar je naar luistert. Ze leren ook specifieke informatie in de tekst herkennen, bijvoorbeeld over personen, dieren, objecten en gebeurtenissen.

Je maakt de leerlingen ervan bewust waar ze naar luisteren en waarom. Kinderen leren dat ze precies moeten luisteren bij uitleg of een instructie, zodat ze het begrijpen of het zelf na kunnen doen. De leerlingen worden gestimuleerd om actief te luisteren en om na te gaan of ze hun luisterdoel bereikt hebben. *Heb je het verhaal kunnen volgen? Gaat het zoals je dacht? Begrijp je het nog? Wat kun je doen om iets toch te begrijpen? Weet je wat je wilde weten?* De principes van interactief voorlezen zijn hierbij goed te gebruiken.

Leerdoelen *Interpreteren*

Leerlingen leren:

- informatie te verbinden met eigen kennis en ervaring
- betekenis af te leiden uit intonatie en stemgebruik

Leerlingen leren eigen kennis en ervaringen koppelen aan de inhoud van een luistertekst. Bij het luisteren naar verhalen en gedichten koppelen leerlingen de inhoud van de teksten aan eigen gevoelens, ideeën, angsten, dromen of wensen. Kleuters doen dit vaak al spontaan. Bij het luisteren naar informatieve

teksten moeten leerlingen leren om hun voorkennis in te zetten. Luisteren naar informatie over vissen op zee is gemakkelijker als je zelf wel eens op zee gevestigd hebt, omdat je wat er verteld wordt kunt relateren aan je eigen ervaring en kennis. Je kan de leerlingen hiertoe uitdagen met vragen of opmerkingen. Bij het voorbereiden van een bezoek van een gast in de klas die iets over dansen komt vertellen, zeg je bijvoorbeeld: *‘De grote zus van Jarmin komt iets over dansen vertellen. Wat gaan we aan haar vragen? Wat weten we al en wat willen we graag aan de weet komen?’* Daarnaast houd je in de gaten welke voorkennis leerlingen over een onderwerp hebben. Je spoort eventuele hiaten in de kennis van kinderen op, en praat hen bij.

Jonge kinderen ‘weten’ meestal al wel dat sprekers dingen op verschillende manieren kunnen zeggen. Ze horen bijvoorbeeld aan de stem of intonatie als iemand boos is. Ze leren dat intonatie of stemgebruik middelen zijn om bedoelingen uit te drukken en breiden hun kennis over deze middelen uit. Ze leren bijvoorbeeld nadruk (het gaat om dat boek; rustig lopen) of een vraag (wie kan daar iets over vertellen?) herkennen en interpreteren.

Leerdoelen *Evalueren*

Leerlingen leren:

- hun eigen mening te vormen over een klein onderdeel van de inhoud
- zich bewust te worden van hun (benodigde) luisterhouding

Leerlingen in groep 1/2 evalueren beluisterde teksten na het luisteren in gesprekken over de teksten, waarbij het accent ligt op het reageren op en waarderen van de inhoud ervan. Kinderen praten over situaties of gebeurtenissen in het verhaal en leren uit te drukken wat ze ervan vinden. Het werkt goed om te praten over onderdelen van het verhaal die leerlingen geraakt hebben, of waarover ze zich verwonderd hebben. Leerlingen moeten leren actief te luisteren en na te denken over de beluisterde tekst. Je kan hen stimuleren door na het beluisteren van een verhaal vragen te stellen als *‘Wat vinden jullie ervan dat iedereen in het verhaal gaat helpen zoeken? Hoe had het verhaal ook kunnen aflopen?’*

Leerdoelen *Samenvatten*

Leerlingen leren:

- hun kennis over een tekstsoort in te zetten
- wat weggelaten kan worden
- zich bewust te worden van het doel van samenvatten

In de loop van groep 1/2 leren kinderen samenvatten wat ze gehoord hebben. Het gaat om samenvatten van wat ze zelf belangrijk vinden of onthouden hebben; ze houden nog weinig rekening met wat voor anderen van belang is. Als leerkracht heb je een belangrijke rol als model: je doet voor wat samenvatten is, laat kinderen aanvullen en daagt ze uit door te vragen om de samenvatting compleet te maken. Je laat leerlingen op deze manier kennismaken met de strategie dat je overbodige informatie kunt weggelaten. Het samenvatten gebeurt vooral in gesprekken met jou, maar ook d.m.v. dramatiseren, tekenen en schilderen, en wordt ondersteund met concrete materialen, zoals met een aantal platen van het verhaal dat net beluisterd is. De kinderen leren samenvatten door de belangrijkste platen in de volgorde te leggen die ze net gehoord hebben, en vervolgens het verhaal samen te vatten a.d.h.v. de platen

Kinderen hebben vaak al ervaring in het vertellen over wat ze zien en wat ze hebben meegemaakt als ze op school komen. In groep 1/2 bouwen ze voort op kennis die ze al hebben opgedaan. Als leerkracht ben je erop gericht om leerlingen te stimuleren te vertellen over dagelijkse gebeurtenissen en bezigheden. Je staat daarin model door zelf regelmatig (korte) monologen te houden.

Leerdoelen *Een monoloog houden*

Leerlingen leren:

- een uitleg te geven bij een tekening
- een verhaal (na)vertellen
- over een gebeurtenis of ervaring te vertellen

Monologen van kleuters liggen dicht bij de eigen ervaringen: ze vertellen wat er aan de hand is in het hier en nu of wat er net gebeurd is. Bij het vertellen gebruiken ze vaak concrete hulpmiddelen: ze laten voorwerpen, zelfgemaakt werk of plaatjes zien en vertellen erbij.

Voorbeelden zijn:

- Een beschrijving, uitleg of toelichting geven bij een zelfgemaakte tekening of een voorwerp, spel, filmpje of foto ('*Wat is het, hoe is het gemaakt of voor wie is het bedoeld?*').
- Zelfbedachte of (waargebeurde of verzonnen) bestaande verhalen vertellen en versjes voordragen. Je stimuleert kleuters ook om persoonlijke of fantasieverhalen te vertellen. Je kan bijvoorbeeld een verhalen-vertelcyclus organiseren.
- Naspelen van een verhaal, een (al dan niet zelfbedacht) toneelstukje opvoeren of een verhaal (na)spelen in poppenkast of vertelkast.
- Vertellen over een boek, een verhaal, een spel of speelgoed dat ze bijzonder vinden.
- Verslag van een gebeurtenis of een observatie.

TAAKUITVOERING

Leerdoelen *Samenhang*

Leerlingen leren:

- eenvoudige signaalwoorden (en toen)
- samenhang aan te brengen door het (na) vertellen van een verhaal of prentenboek

Als kleuters iets vertellen, is de samenhang niet altijd herkenbaar voor de luisteraars. Dat geldt zowel voor het vertellen over eigen ervaringen als voor het vertellen van verzonnen verhalen. Bij het vertellen over eigen ervaringen heb je als leerkracht na het verhaal gehoord te hebben een belangrijke taak: **herhalen** wat een kind zegt, (impliciet) **feedback** geven en **verhelderende vragen stellen** ('*Je bent dus in een plas gestapt en daarom heb je natte sokken. Of zat het anders?*'). Door dergelijke opmerkingen en

vragen van jou leren kinderen langzamerhand meer samenhang aanbrengen in hun verhalen. Verhalen die kinderen vertellen, bevatten niet altijd een opening, situatieschets of slot. Ook andere informatie kan nog ontbreken. Leerlingen experimenteren met deze verhaalelementen en leren steeds beter hoe een verhaal kan worden opgebouwd: door naar verhalen te luisteren en door ze na te vertellen of te spelen, bijvoorbeeld met behulp van prenten of aan de verteltafel. Uitleg en voorbeeldgedrag van jou helpt de kinderen. Uiteindelijk leren ze een aantal verhaalelementen in hun verhalen verwerken, zoals de afsluiting (*‘En toen deed mijn moeder er een pleister op en deed het geen pijn meer’*).

Kleuters leren ook signaalwoorden te gebruiken om samenhang aan te brengen in wat ze zeggen (*‘Dat blokje kan niet hier, dan valt de toren om’*). Er is nog weinig variatie in de woordkeuze; samenhang in volgorde geven ze bijvoorbeeld vooral aan door en toen ... en toen Ze leren signaalwoorden gebruiken doordat jij en oudere kinderen in de groep ze ook gebruiken en doordat zij **vragen stellen die meer complexe taalfuncties uitlokken**, zoals overeenkomsten en verschillen of oorzaak en gevolg (*‘Vertel eens, hoe kwam het dan dat ...?’*). Verder leren ze dat ze met gebaren, afbeeldingen of voorwerpen de samenhang in hun verhaal duidelijker kunnen maken. Ze laten bijvoorbeeld door hun handen steeds verder uit elkaar te houden zien dat iets steeds groter wordt, ze wijzen verschillende onderdelen op een tekening aan, of laten opeenvolgende afbeeldingen zien bij gebeurtenissen in het verhaal.

Leerdoelen *Afstemming op het doel*

Leerlingen leren:

- (met hulp) spreekdoel te herkennen

Als leerkracht zorg je ervoor dat kinderen met verschillende spreekdoelen in aanraking komen, zoals uitleg of instructie geven, anderen informeren of anderen onderhouden. Leerlingen ervaren die doelen tijdens spel en in alledaagse en schoolse taalgebruikssituaties. Een leerling kan bijvoorbeeld vertellen hoe hij een hoge toren van blokken heeft gebouwd en hoe je dat moet aanpakken. Hij leert ontdekken dat andere kinderen de toren ook echt kunnen bouwen, als hij het duidelijk uitlegt.

Leerdoelen *Afstemming op het publiek*

Leerlingen leren:

- te spreken voor een vertrouwd publiek met non-verbale ondersteuning

Het publiek van een monoloog bij kleuters is bijna altijd vertrouwd en bestaat meestal uit de andere kleuters en de eigen leraar. Kleuters leren bij het vertellen bewust non-verbaal gedrag te gebruiken zodat het voor hun publiek duidelijker wordt wat ze vertellen, bijvoorbeeld door hun tekening omhoog te houden, iets aan te wijzen of door een vrolijk gezicht te trekken.

Leerdoelen *Woordgebruik en woordenschat*

Leerlingen leren:

- zie doelen bij 'gesprekken'

Het taalgebruik in een monoloog van leerlingen in groep 1/2 met de eigen groep als publiek wijkt nauwelijks af van het doorsnee taalgebruik van jonge kinderen. Jonge kinderen gebruiken woorden die ze kennen en vragen zich nog niet af of ze het ook anders zouden kunnen zeggen. Langzaamaan ontdekken ze dat ze door bepaalde woorden te gebruiken de aandacht krijgen, of dat ze er iets preciezer mee kunnen uitdrukken (*'Het is geen gewone auto, het is een cabriolet'*).

Leerdoelen *Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing*

Leerlingen leren:

- zie doelen bij 'gesprekken' +
- dat pauzes, aarzelingen en herformuleringen mogen voorkomen

Kleuters leren dat ze soms beter eerst kunnen nadenken voordat ze iets vertellen. Ze leren ook dat ze daarbij geheugensteuntjes kunnen gebruiken, zoals de tekening waar ze over willen vertellen, platen, of voorwerpen.

Leerdoelen *Deelnemen aan discussie en overleg*

Leerlingen leren:

- te discussiëren over het oplossen van een probleem of over een gebeurtenis op school
- verkennende gesprekken te voeren
- gesprekken te voeren over filosofische vragen
- te overleg over (spel) activiteiten
- activiteiten te evalueren
- te reageren op elkaars ervaringen
- verhalen na te spelen

Leerdoelen *Informatie uitwisselen*

- elkaar te helpen en iets uit te leggen
- nieuwe (schoolse) inhoud uit te wisselen
- te praten over een prentenboek, verhaal, eigen werk
- te praten over dagelijkse gebeurtenissen en gevoelens
- een kort gesprekje te voeren met de leerkracht

Leerdoelen *Beurten nemen en bijdragen aan samenhang*

- elementaire gespreksregels
- gesprekspatronen te bespreken

Leerdoelen *Afstemming op het doel*

- aangemoedigd te worden en ruimte te krijgen om het doel in verschillende gesprekken duidelijk te maken

Leerdoelen *Afstemming op gesprekspartner(s)*

- zich bewust te worden van verschil in gesprekspartners
- zich bewust te worden van omgangstaal

Leerdoelen *Woordgebruik en woordenschat*

- (nieuwe) woorden voor concrete zaken
- woorden voor schoolse omgang
- prentenboekwoorden
- woordbetekenis af te leiden

Leerdoelen *Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing*

- vloeiend en verstaanbaar te praten (met hulp van de leerkracht)
- dat aarzelingen, denkpauses en versprekingen mogen voorkomen

Luisteren

Leerdoelen *Lengte*

Leerlingen leren te luisteren naar:

- een instructie van een paar minuten
- een verhalende tekst, afgestemd op concentratievermogen

Leerdoelen *Opbouw*

- zakelijke (instructieve) teksten met daarin heldere stappen en een lage informatiedichtheid
- verhalen met een eenvoudige structuur, visuele ondersteuning, enkelvoudige zinnen en concrete woorden

Leerdoelen *Luisteren naar instructies*

- uitleg over activiteiten in de klas

Leerdoelen *Luisteren als lid van een live publiek*

- prentenboeken, verhalen, gedichten, (toneel)voorstelling
- belevenissen van leerkracht of leerlingen
- informatie over concrete onderwerpen
- mening van leerkracht of van ander

Leerdoelen *Luisteren naar radio en televisie en naar gesproken tekst*

- (educatieve) series of programma's
- digitale prentenboeken, luisterboeken

Leerdoelen *Begrijpen*

Leerlingen leren:

- verschillende tekstsoorten ontdekken: verhaal, instructie, informatie
- persoon, plaats of gebeurtenis in verhaal te herkennen
- een relatie te leggen tussen tekst en afbeelding
- een relatie te leggen tussen tekst en non-verbale ondersteuning
- (begrips)vragen te stellen
- precies te luisteren om instructie te begrijpen

Leerdoelen *Interpreteren*

- informatie te verbinden met eigen kennis en ervaring
- betekenis af te leiden uit intonatie en stemgebruik

Leerdoelen *Evaluëren*

- hun eigen mening te vormen over een klein onderdeel van de inhoud
- zich bewust te worden van hun (benodigde) luisterhouding

Leerdoelen *Samenvatten*

- hun kennis over een tekstsoort in te zetten
- wat weggelaten kan worden
- zich bewust te worden van het doel van samenvatten

Spreken

Leerdoelen *Een monoloog houden*

Leerlingen leren:

- een uitleg te geven bij een tekening
- een verhaal (na)vertellen
- over een gebeurtenis of ervaring te vertellen

Leerdoelen *Samenhang*

- eenvoudige signaalwoorden (en toen)
- samenhang aan te brengen door het (na) vertellen van een verhaal of prentenboek

Leerdoelen *Afstemming op het doel*

- (met hulp) spreekdoel te herkennen

Leerdoelen *Woordgebruik en woordenschat*

- zie doelen bij 'gesprekken'

Leerdoelen *Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing*

- zie doelen bij 'gesprekken' +
- dat pauzes, aarzelingen en herformuleringen mogen voorkomen